

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پانسیل های ارتقای روابط تجاری ایران با کشورهای اسلامی

مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی

WWW.ITSR.IR

- سرشناسه : حسن پور، یوسف، ۱۳۵۱ -
عنوان و نام پدیدآور : پتانسیل های ارتقای روابط تجاری ایران با کشورهای اسلامی / پدیدآورنده یوسف حسن پور؛
مشخصات نشر : تهران : موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری : ۱۷۷ ص.؛ جدول، نمودار.
شابک : ۲۵۰۰۰ ریال ۰-۳۰۹-۴۶۹-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
موضوع : صادرات و واردات -- ایران -- بازاریابی
موضوع : ایران -- بازرگانی -- کشورهای اسلامی
موضوع : کشورهای اسلامی -- بازرگانی -- ایران
موضوع : ایران -- روابط اقتصادی -- کشورهای اسلامی
موضوع : کشورهای اسلامی -- روابط اقتصادی -- ایران
شناسه افزوده : رضائی، عبدالمحمد
شناسه افزوده : محبی، حمیدرضا
شناسه افزوده : اخوی، احمد، ویراستار
رده بندی کنگره : ۲۸۹/۲HF/۳۷۷۰/۱۷۱۳۸۹
رده بندی دیویی : ۳۸۰/۰۹۵۵۱۷۶۷۱
شماره کتابشناسی ملی : ۸۹۱۰۴۰۲

شابک: ۰-۳۰۹-۴۶۹-۹۶۴-۹۷۸

نام کتاب: پتانسیل های ارتقای روابط تجاری ایران با کشورهای اسلامی

پدیدآورنده: یوسف حسن پور

همکاران: عبدالمحمد رضایی، حمیدرضا محبی

ویراستار علمی: احمد اخوی

اصلاح و صفحه آرایی: نیکتا راشدی

ویرایش و نسخه پردازی: سولماز دمندانی

طراحی جلد: زهرا سنجر

چاپ اول: ۱۳۸۹

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

قیمت: ۲۵۰۰۰ ریال

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر بازرگانی

ناشر: موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی

تمام حقوق برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان کارگر شمالی، بالاتر از بلوار کشاورز، شماره ۲۴۰، تلفن: ۶۶۹۳۹۳۲۹

وبسایت: www.itsr.ir

پست الکترونیکی: info@itsr.ir

پیشگفتار

تغییرات سیاسی و اقتصادی طی چند دهه اخیر، بسیاری از کشورهای جهان را واداشته تا جایگاه خود را در جغرافیای اقتصادی و سیاسی مورد بازنگری قرار دهند. این کار به تلاش جمعی در جهت ایجاد سازمان‌ها، تشکلهای سیاسی و اقتصادی میان کشورهای در حال توسعه منجر گردیده است. بخشی از این پیشرفت‌ها مدیون پیوستگی‌ها و قرابت‌های فرهنگی، مذهبی، جغرافیایی و سیاسی و وجود پتانسیل‌های اقتصادی و تجاری این دسته از کشورها است که گام‌هایی را در جهت توسعه همکاری‌های منطقه‌ای برداشته‌اند. کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در سال‌های اخیر تلاش‌های بسیاری جهت مشارکت فعال در همکاری‌های منطقه‌ای از جمله تهیه پروتکل ترجیحات تجاری فی‌مابین کشورهای اسلامی، پیشنهاد تشکیل نظام ترجیحات تجاری فی‌مابین گروه D8، تصویب موافقت‌نامه اکوتا و همچنین سایر ترتیبات تجاری دوجانبه بین کشورها را در دستور کار خود قرار داده‌اند.

ایران نیز در سال‌های اخیر و به موازات منشور سازمان کنفرانس اسلامی نقش خود را در انعقاد موافقت‌نامه‌های دوجانبه و چندجانبه تجاری، به‌ویژه با کشورهای مسلمان افزایش داده است و بخصوص پس از انقلاب اسلامی، این کشور در چارچوب سیاست خارجی مبتنی بر توسعه روابط اقتصادی و سیاسی با جهان اسلام، تلاش زیادی را برای تعامل سازنده و مؤثر با کشورهای اسلامی انجام داده است. یکی از محورهای مهم اطلاعاتی

جهت برنامه‌ریزی و عضویت در گروه‌بندی‌های مختلف منطقه‌ای به‌ویژه در توسعه تجارت با کشورهای اسلامی، آگاهی از پتانسیل کشورمان در تولید و صدور کالا البته در راستای کسب موفقیت و حضور مستمر در عرصه رقابت‌های منطقه‌ای، است. اطلاع‌رسانی مناسب در زمینه پتانسیل‌های تجاری، شاید از جمله اقدامات اولیه و مناسب برای شناسایی و معرفی فرصت‌های تجاری با کشورهای اسلامی پیش از تنظیم هرگونه موافقت‌نامه همکاری‌های اقتصادی - بازرگانی باشد. متأسفانه بیشتر کشورهای اسلامی از فقر اطلاعاتی به‌جهت ارزیابی و شناسایی پتانسیل‌های تولیدی و صادراتی برخوردار هستند. بدیهی است عدم وجود اطلاعات درست، مانع معرفی صحیح توان تولیدی و صادراتی کشورمان، دستیابی به کالاهای مورد نیاز وارداتی و ارزیابی دقیق پتانسیل تجاری با این دسته از کشورها می‌گردد. هدف این تحقیق که از نوع کاربردی و مطالعه موردی است، شناسایی پتانسیل‌های تجاری دوجانبه ایران با کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی می‌باشد. در این بخش از تحقیق ضمن معرفی روش‌شناسی تعیین پتانسیل تجاری دوجانبه و بیان مزیت‌های آن، به روند محاسبه پتانسیل صادراتی ایران در تجارت با کل کشورهای عضو سکا آن هم به تفکیک بخش‌های مختلف طبقه‌بندی نظام هماهنگ پرداخته می‌شود. هدف از بخش دوم تحقیق نشان دادن اهمیت بازار کشورهای عضو برای اقلام قابل صدور ایران است تا به این ترتیب راهی نیز برای بهبود عملکرد تجاری ایران در تجارت با کشورهای منطقه و توصیه‌های سیاستی و کاربردی گشوده شود. همچنین در این طرح تلاش می‌شود با برآورد پتانسیل تجاری ایران با شرکای تجاری اسلامی و معرفی بازار هدف به تفکیک کشور و بخشی، بسترهای اطلاعاتی لازم برای اظهارنظرهای کارشناسی و زمینه‌های همکاری به تفکیک بخشی دو یا چندجانبه میان ایران با شرکای تجاری فراهم گردد. پژوهش حاضر متشکل از چندین فصل می‌باشد. فصل نخست کتاب به کلیاتی از کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی، ویژگی‌های اقتصادی و عملکرد تجاری ایران با این دسته از کشورها اختصاص دارد. فصل دوم به جنبه‌های نظری و تجربی تحقیق مربوط می‌شود. فصل سوم و چهارم کتاب به شناسایی و معرفی فهرستی از پتانسیل‌های دوجانبه

ایران در صادرات و واردات کالا به کشورهای مورد مطالعه اختصاص دارد. در این فصل نتایج در قالب نمودار و جدول‌های مختلف به همراه تجزیه و تحلیل مفصل ارائه می‌شود. بخش پایانی کتاب به آسیب‌شناسی عدم تحقق مناسب پتانسیل تجاری ایران در تجارت با کشورهای عضو سکا می‌پردازد. انتهای کتاب هم به ارائه نماگرهای پتانسیل‌های تجاری بر مبنای جدول و نمودار اختصاص یافته است.

در پایان لازم است از آقای یوسف حسن‌پور پدیدآورنده، آقای دکتر احمد اخوی ناظر علمی، آقای یحیی فتحی داوری اثر و کلیه همکارانی (آقایان عبدالحمید رضایی و حمیدرضا محبی) که در نگارش این کتاب همکاری نموده‌اند و همچنین از تلاش‌های صمیمانه همکاران شرکت چاپ و نشر بازرگانی که در مراحل مختلف تهیه و عرضه این اثر ما را یاری کرده‌اند، تقدیر و تشکر به عمل آید.

محمود دودانگه

ریس مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: سازمان کنفرانس اسلامی و عملکرد تجاری ایران
۱	مقدمه
۲	۱-۱- سوابق و پیشینه موافقت‌نامه‌ها و همکاری‌های منطقه‌ای
۴	۲-۱- موافقت‌نامه عمومی همکاری‌های اقتصادی، فنی و ...
۵	۱-۲-۱- همکاری‌های اقتصادی
۵	۲-۲-۱- همکاری‌های فنی
۵	۳-۲-۱- همکاری‌های بازرگانی
۶	۳-۱- موافقت‌نامه ارتقا، حمایت و تضمین سرمایه‌گذاری
۸	۴-۱- موافقت‌نامه چارچوب نظام ترجیحات تجاری کشورهای
۹	۵-۱- ویژگی‌های اقتصادی و جایگاه کشورهای عضو سکا
۱۶	۶-۱- عملکرد تجاری ایران با کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی
۲۱	فصل دوم: مروری بر جنبه‌های نظری و تجربی پتانسیل تجاری
۲۱	مقدمه
۲۱	۱-۲- مبانی نظری ترتیبات منطقه
۲۹	۲-۲- مروری بر مطالعات تجربی
۳۱	۳-۲- معرفی روش‌های تعیین پتانسیل تجاری
۴۲	۴-۲- معرفی الگو
۵۰	۵-۲- محدودیت‌ها، مشکلات شاخص و مزیت‌های آن

فصل سوم: پتانسیل صادراتی ایران در تجارت با کشورهای عضو سکا ۵۳

مقدمه ۵۳

۱-۳- پتانسیل صادراتی در تجارت با کل کشورهای عضو سکا ۵۴

۲-۳- پتانسیل صادراتی بر اساس بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی HS ۶۱

۳-۳- پتانسیل صادراتی به تفکیک کشوری ۷۰

۱-۳-۳- نخستین گروه از بازارهای هدف ۷۱

۲-۳-۳- دومین گروه از بازارهای هدف ۷۴

۳-۳-۳- سومین گروه از بازارهای هدف ۷۷

پایوست ۸۰

فصل چهارم: پتانسیل وارداتی ایران در تجارت با کشورهای عضو سکا ۸۳

مقدمه ۸۳

۱-۴- پتانسیل وارداتی در تجارت با کل کشورهای عضو سکا ۸۳

۲-۴- پتانسیل وارداتی بر اساس بخش‌های ۲۱ گانه طبقه‌بندی HS ۸۸

۳-۴- پتانسیل وارداتی به تفکیک کشوری (پتانسیل صادراتی کشورها در ۹۷

۱-۳-۴- نخستین گروه از کشورهای صادرکننده کالاهای غیرنفتی ۹۸

۲-۳-۴- دومین گروه از کشورهای صادرکننده کالاهای غیرنفتی ۱۰۰

۳-۳-۴- سومین گروه از صادرکنندگان کالاهای غیرنفتی ۱۰۳

فصل پنجم: آسیب‌شناسی عدم تحقق پتانسیل صادراتی ایران در تجارت با

کشورهای عضو سکا ۱۰۷

مقدمه ۱۰۷

۱-۵- فضای تعاملات مناسب منطقه‌ای ۱۰۸

۲-۵- آسیب‌شناسی فضای کسب و کار کشورهای منطقه ۱۱۶

۱-۲-۵- فضای نامناسب توسعه تجارت بین‌المللی ۱۱۷

۲-۲-۵- فضای نامناسب ایجاد و توسعه کسب و کار ۱۱۸

۳-۲-۵- درجه آزادی اقتصادی پایین ۱۱۹

۴-۲-۵- نامناسب بودن فضای اقتصادی کلان ۱۲۴

۳-۵- عدم برخورداری از امکانات و زمینه‌های توسعه مبادلات بازرگانی ۱۲۹

۱-۳-۵- پراکندگی جغرافیایی ۱۲۹

۵-۳-۲- عدم برخورداری از امکانات زیربنایی ۱۳۲

فصل ششم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها ۱۳۷

۶-۱- نتیجه‌گیری ۱۳۷

۶-۲- پیشنهادها ۱۴۶

فصل هفتم: پیوست: ارائه پروفایل آماری و اطلاعات تجاری بر مبنای پتانسیل

صادراتی و وارداتی ایران در تجارت با کشورهای عضو سکا ۱۵۱

مقدمه ۱۵۱

۷-۱- معرفی چارچوب جداول پتانسیل صادراتی ایران ۱۵۲

منابع و مراجع ۱۵۹

فهرست جداول

عنوان

صفحه

جدول ۱-۱: روند تجارت غیرنفتی کشورهای عضو OIC	۱۶
جدول ۲-۱: روند تجارت غیرنفتی ایران با کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی	۲۰
جدول ۱-۲: ویژگی‌های مراحل مختلف ادغام اقتصادی ایران با کشورهای اسلامی	۲۶
جدول ۲-۳: فهرست گروه‌های کالایی با ارزش بیش از یک میلیارد دلار پتانسیل	۶۴
جدول ۳-۳: فهرست گروه‌های کالایی با ارزش کمتر از ۶۵۰ میلیون دلار و بیشتر	۶۶
جدول ۴-۳: فهرست گروه‌های کالایی با ارزش کمتر از صد میلیون دلار پتانسیل	۶۹
جدول ۵-۳: پتانسیل صادراتی ایران در تجارت با نخستین گروه از بازارهای هدف	۷۳
جدول ۶-۳: پتانسیل صادراتی ایران در تجارت با دومین گروه از بازارهای هدف در ..	۷۶
جدول ۷-۳: پتانسیل صادراتی ایران در تجارت با سومین گروه از بازارهای هدف ...	۷۹
جدول ۱-۴: وضعیت پتانسیل وارداتی ایران در تجارت کالا با کشورهای عضو سکا	۸۹
جدول ۲-۴: پتانسیل وارداتی ایران در تجارت کالا با کشورهای عضو سکا در ..	۹۳
جدول ۳-۴: پتانسیل وارداتی ایران در تجارت کالا با کشورهای عضو سکا ..	۹۳
جدول ۴-۴: پتانسیل وارداتی ایران در تجارت کالا با کشورهای عضو سکا ..	۹۶
جدول ۵-۴: پتانسیل وارداتی ایران در تجارت کالا با طرف‌های تجاری عضو سکا با ..	۱۰۰
جدول ۶-۴: پتانسیل وارداتی ایران در تجارت کالا با طرف‌های تجاری عضو سکا با ...	۱۰۲
جدول ۷-۴: پتانسیل وارداتی ایران در تجارت کالا با طرف‌های تجاری عضو سکا با ...	۱۰۵
جدول ۵-۵: وضعیت فضای تعامل سیاسی کشورهای عضو سکا	۱۱۳
جدول ۲-۵: وضعیت کشورهای منطقه در زمینه فضای توسعه تجارت بین‌المللی	۱۲۱
جدول ۳-۵: فاصله بین ایران با پایتخت‌های کشورهای عضو سازمان کنفرانس ...	۱۳۱
جدول ۴-۵: فضای یکپارچگی اقتصادی ایجاد بازار مشترک اسلامی	۱۳۳

فهرست نمودارها

عنوان

صفحه

نمودار ۱-۱: روند جمعیت کشورهای عضو OIC.....	۱۰
نمودار ۱-۲: روند سهم کشورهای عضو OIC از تولید جهانی.....	۱۱
نمودار ۱-۳: سهم ارزش افزوده OIC از کل ارزش افزوده جهان به تفکیک ...	۱۳
نمودار ۱-۴: روند تجارت غیرنفتی OIC.....	۱۴
نمودار ۱-۵: متوسط سهم بازارهای صادراتی در صادرات غیرنفتی به OIC.....	۱۸
نمودار ۱-۶: سهم عمده‌ترین کشورهای تأمین‌کننده اقلام وارداتی ایران.....	۲۰
نمودار ۳-۱: روند پتانسیل صادراتی در تجارت با کشورهای عضو OIC.....	۵۵
نمودار ۳-۲: روند ارزش واردات مجموع کشورهای عضو OIC از جهان.....	۵۹
نمودار ۴-۱: روند پتانسیل وارداتی ایران در تجارت با کشورهای عضو OIC.....	۸۴
نمودار ۴-۲: روند ارزش صادرات غیرنفتی مجموع کشورهای عضو OIC.....	۸۶
نمودار ۵-۱: فهرست کشورهای عضو سکا با نرخ بیکاری دو رقمی.....	۱۲۵
نمودار ۵-۲: فهرست کشورهای عضو سکا با نرخ تورم دو رقمی.....	۱۲۶
نمودار ۵-۳: فهرست کشورهای عضو سکا با بدهی خارجی بالا.....	۱۲۷
نمودار ۵-۴: فهرست کشورهای عضو سکا با متوسط نرخ تعرفه.....	۱۲۸